

Analysis of The Value Chain of Sheep Meat Performance in Lorestan Province

JEYRAN CHAMCHAM¹, ALI ASGHAR MIRAKZADEH^{2*},
FARAHNAZ ROSTAMI GHOBADI³, HOJAT IZADKHASTI⁴

1, PhD Student of Agricultural Development, Department of Agricultural Extension and Education, Faculty of Agriculture, Razi University, Kermanshah, Iran

2, Assistant Professor, Department of Agricultural Extension and Education, Faculty of Agriculture, Razi University, Kermanshah, Iran

3, Assistant Professor, Department of Agricultural Extension and Education, Faculty of Agriculture, Razi University, Kermanshah, Iran

4, Assistant professor, Department of Economics, Faculty of Economics and Political Science, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran

(Received: Oct. 23, 2021- Accepted: Jan. 9, 2022)

ABSTRACT

Evaluate the performance of the value chain of livestock products lead to added value, reduce waste and increase productivity in this sector, employment and the economic growth of agriculture and rural development. This study was analyzed the value chain of mutton in Lorestan province according to the understanding of topic necessity. The research method was quantitative. Data collection tool was a questionnaire with structured interviews. The statistical population consisted of 380 traditional farmer. Data analyzed by financial-accounting and descriptive methods. The efficiency achieved in the previous production sector 70 % and in the production sector 47 %. The Gross production in the processing sector was 550.03 million Rials, in the distribution and marketing stage was 1099.73 million Rials and in the consumer sector was equal to 933.42 million Rials. The performance of the processing sector was positive and the overall performance of the production, marketing and consumer cycles was below average and negative. The farmer makes the best use of pre-production conditions in preparing animal feed. However, the production sector is not able to use sufficient financial resources and financial facilities. On the other hand, the possibility of producing various products in the processing sector and the income from this sector has increased the performance of this [loop](#). In the marketing and distribution loop performance was low due the high cost of transportation, lack of timely purchase of livestock at a reasonable price and buying sheep at a lower price by brokers. The impact of the consumer's financial situation on the current economic system and the reduction of his financial capacity to buy mutton has reduced the performance of this sector.

Keywords: sheep meat, function, value chain, rural development, Lorestan.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

One of the basic strategies for the development of the agricultural sector will be the strategies to increase performance in all stages of production, processing and distribution of products in this sector. Attention to the performance of the value chain of sheep meat and their management with scientific methods will lead to an improvement in the use of available resources. This prevents the loss of financial, human and natural resources. It leads to the proper use of resources to advance objectives and invest in other parts of the sheep value chain. Therefore, increased performance of the value chain of sheep meat provides access to economic and health production of livestock products. by applying these kinds of value chain projects in addition to the livestock protein supply

of growing communities, production efficiency has increased and will be optimized from potential and potential local and regional potentials. It also will create productive employment and will generate a reasonable profit for the investor. Thus, in the present study was investigated comprehensive performance of (economic, social, environmental and technical) performance of value chain.

Materials and Methods

The research method in terms of paradigm was quantitative, and in terms of analysis, method was practical and descriptive. Research Instrument was questionnaire. The statistical population consisted of 382 traditional farmer were selected and analyzed by cluster sampling and simple random sampling. Data analyzed by financial-accounting and descriptive methods using Spss20 software. GDP and efficiency index used to assess financial performance.

Results and Discussion

The economic efficiency of the financial indicator produced by 70 %. The environmental performance in the pre-production of sheep meat value chain in Lorestan province was significant. Economic, technical and social quality indicators did not have a positive performance in the circle. The overall efficiency of the pre-production section was to be below average and negative. Result showed that economic efficiency in the production circle was 47%. The financial-economic performance index and the environmental performance index were positive and significant. Each of the technical and social performance indicators in this loop was negative and below average. The overall circle index was lower than average and negative. Technical performance, environmental performance and social performance achieved in a positive in this phase. Economic performance in this sector was negative. However, the overall performance of this level was positive. In the distribution and marketing stage only environmental performance was positive. Other economic, social and technical functions of the marketing section were negative. The overall performance of this section was also lower than average and negative. In the consumer chain of sheep meat value chain in Lorestan province, only the performance of environmental indicators has been positive and significant. Other non-financial economic, social and environmental indicators have not performed positively in the consumer circle.

Conclusions

The Gross production in the processing sector was 55034210.5 Rials, in the distribution and marketing stage was 1099730260 Rials and in the consumer sector was equal to 934321054 Rials. The performance of the processing sector was positive and the overall performance of the four pre-production, production, marketing and consumer cycles was below average and negative.

The overall performance of the pre-production cycle, which includes the economic, social, environmental and technical performance of this sector, was below average and negative. The economic efficiency of this sector achieved around 70 %. 30 % added to projected costs that in turn, the efficiency and the economic performance of this sector is affected. These costs are among the factors that certainly based on unpredictable conditions, economic conditions, sanctions, the increase in the price of food feed, the problem with the supply of food resources leads to increased costs and finally reduce the efficiency of this section in this part. Farmer has sufficient and abundant information in connection with the correct use and according to environmental criteria of resources, environmental infrastructure and environmental risks of excessive grazing. This has led to increase appropriate practices and eventually increase environmental performance in this section. Lack of financial information and fluctuating economic conditions have made it possible to reduce the performance of this index. On the other hand, social Performance increased due to the strong connection of traditional farmers with local consumers. In the case of farmers have an argued that they have little or no contact with other organizations to gain the benefits and services they need. The relationship between farmers and enterprises increase by creating local programs and experts visit with farmer and eventually increased the social performance of the collection.

تحلیل عملکرد زنجیره ارزش گوشت گوسفند در استان لرستان

جیران چام‌چام^۱، علی اصغر میرک‌زاده^{۲*}، فرحناز رستمی قبادی^۳، حجت ایزدخواستی^۴
 ۱، دانشجوی دکتری توسعه کشاورزی، گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران
 ۲، استادیار، گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران
 ۳، استادیار، گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران
 ۴، استادیار، گروه اقتصاد، دانشکده اقتصاد و علوم سیاسی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران
 (تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۷/۳۱ - تاریخ تصویب: ۱۴۰۰/۱۰/۱۹)

چکیده

ارزیابی عملکرد زنجیره‌ی ارزش محصولات دامی و آرایه راهکار افزایش عملکرد علاوه بر کاهش ضایعات و افزایش بهره‌وری در این بخش، منجر به اشتغالزایی، رشد اقتصادی کشاورزی و توسعه روستایی خواهد شد. بنا به درک ضرورت مبحث مذکور، در تحقیق حاضر به ارزیابی و تحلیل عملکرد زنجیره ارزش گوشت گوسفند در سطح استان لرستان پرداخته شد. روش تحقیق از نظر پارادایم کمی و ابزار جمع‌آوری داده‌ها پرسشنامه همراه با مصاحبه‌ی ساختارمند بود. نمونه آماری شامل ۳۸۰ نفر از دامداران سنتی بودند که با استفاده از جدول کرجسی- مورگان و با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای از بین حدود ۳۵۰۰۰ دامدار سنتی دارای دام سبک (گوسفند) در استان لرستان انتخاب و مورد بررسی قرار گرفتند. داده‌ها از طریق روش حسابداری-مالی (شاخص تولید ناخالص داخلی و کارایی) و روش توصیفی تجزیه و تحلیل گردیدند. کارایی در بخش قبل تولید ۷۰ درصد و در بخش تولید ۴۷ درصد به دست آمد. تولید ناخالص در بخش فرآوری، ۵۵۰/۰۳ میلیون ریال در مرحله توزیع و بازاریابی ۱۰۹۹/۷۳ میلیون ریال و در بخش مصرف کننده برابر با ۹۳۳/۴۲ میلیون ریال محاسبه گردید. عملکرد کلی حلقه فرآوری و حلقه قبل تولید مثبت و عملکرد کلی سه حلقه‌ی تولید، بازاریابی و مصرف‌کننده پایین‌تر از حد متوسط و منفی به‌دست آمد. دامدار از شرایط قبل تولید در تهیه خوراک دام از طریق تغذیه دام با استفاده از مرتع و تهیه خوراک دام بیشترین استفاده را می‌برد. با این حال، در بخش تولید امکان استفاده کافی از منابع مالی و تسهیلات مالی را نداشته، از دسترسی به مواد اولیه رضایت نداشته، و ارتباط مناسبی با سازمان‌های درگیر را ندارد. از طرفی، امکان تولید محصولات متنوع در حلقه فرآوری و درآمد حاصل از این بخش عملکرد این حلقه را افزایش داده است. در حلقه بازاریابی و توزیع هزینه‌ی بالای حمل و نقل، عدم تضمین خرید به موقع دام با قیمت مناسب و خرید گوسفند با قیمت پایین‌تر توسط دلالان منجر به کاهش عملکرد اقتصادی حلقه بازاریابی می‌باشد. تاثیرپذیری وضعیت مالی مصرف‌کننده از نظام اقتصادی کنونی و کاهش توان مالی وی در خرید گوشت گوسفند، عملکرد این بخش را کاهش داده است.

واژه‌های کلیدی: گوشت گوسفند، عملکرد، زنجیره ارزش، توسعه روستایی، لرستان.

مقدمه

صنعت دامپروری به دلیل تامین نیاز پروتئین مصرف‌کنندگان، جایگاه ویژه‌ای در اقتصاد ملی دارد؛ به طوری که ۴۰ درصد از تولید ناخالص داخلی کشاورزی به بخش دام اختصاص دارد، این بخش ۱،۳ میلیارد فرصت شغلی و یک سوم پروتئین دریافتی (Ranae et al, 2021) که حدود ۵۰ درصد پروتئین مصرفی سبد خانوار ایرانی است را به خود اختصاص داده است (Molaei and Sani, 2017). این صنعت در اقتصادهای نوظهور، در رفع نیازهای داخلی، رشد اقتصادی، اشتغال‌زایی و ارتقا سطح تکنولوژیکی جایگاه ویژه‌ای داشته (Glufke Reis et al, 2020; Shahbazi & Hosseini, 2009) که عدم توجه به این مهم آسیب‌های جبران‌ناپذیری به اقتصاد کشاورزی از بعد کاهش امنیت غذایی قشر کم درآمد و متوسط مصرف‌کنندگان، عدم تغذیه سالم (گوشت باکیفیت)، از بین رفتن سرمایه‌های ملی (مراعات)، هدر رفت هزینه‌های بالقوه‌ی انسانی از بعد ایجاد بیکاری و عدم به‌کارگیری متخصصین وارد می‌کند. در این راستا، عدم دستیابی به موقع به نهاده‌های مورد نیاز گوسفندان، گران بودن نهاده‌ها و وابستگی شدید آن‌ها به محصولات وارداتی، قاچاق دام زنده به خارج از استان و کشور از جمله معضلات زنجیره ارزش گوشت گوسفند در استان لرستان است (Chamcham et al 2021) که منجر به خارج شدن سرمایه‌های بومی بدون توجه به ارزش-آفرینی اقتصادی آن در کشور شده است. در سایر کشورهای جهان سوم کیفیت ضعیف عرضه و عدم وجود تسهیل‌کننده برای نظارت بر زنجیره ارزش دام (van der Merwe, 2012)، قاچاق بره‌ها و عدم وجود دستگاه همکار در مناطق دور افتاده (Alemayehu, 2011) از چالش‌های مهم زنجیره ارزش گوشت می‌باشد. تمام این مسایل در حلقه‌های مختلف زنجیره ارزش در هم تنیده و مرتبط با هم هستند و در لوای زنجیره ارزش منسجم قابل رفع و پیشگیری می‌باشند. از آنجایی که استان لرستان دارای پتانسیل بالایی در پرورش گوسفند می‌باشد و تا کنون تحقیقی در رابطه با چگونگی عملکرد زنجیره ارزش گوشت گوسفند (از زمان قبل تولید تا زمان مصرف محصول) و یا استراتژی

مناسب اجرا انجام نشده است در تحقیق حاضر به بررسی این مهم پرداخته شد.

نتایج این تحقیق در سطح منطقه‌ای با ارایه راهکارهای مناسب در قالب سناریوهای توسعه زنجیره ارزش گوشت گوسفند در استان لرستان، منجر به افزایش بهره‌وری واحدهای تولیدی، افزایش فرصت‌های سرمایه‌گذاری در راستای توسعه محصولات دامی و مهم‌تر از همه ایجاد فرصت‌های شغلی جدید در راستای تولیدات در زنجیره‌ی ارزش برای هر یک از محصولات خاص خواهد شد. همچنین، نتایج تحقیق در سطح منطقه‌ای به بهره‌برداری مطلوب و متعادل از منابع دامی در جهت حفظ، احیاء و توسعه این منابع به‌منظور حمایت و تضمین استمرار پایدار تولیدات دامی با رعایت حفظ محیط زیست کمک قابل توجهی می‌کند. محققان و دانشجویان نیز می‌توانند از این عنوان و روش تحقیق به‌منظور بررسی اهداف مشابه در شهرستان‌های مختلف به‌منظور توسعه زنجیره ارزش کارا در بخش کشاورزی استفاده نمایند. این فعالیت‌ها سبب می‌شود تا ارزش واقعی محصول و یا خدمت در فرآیند تامین، تولید و توزیع به شکل علمی تحلیل شده و با شناخت فرآیندهایی که دارای بیشترین سهم در ارزش نهایی محصول هستند، بقای تولیدکننده را در فضای رقابتی تضمین می‌کند (Ansari Ranani et al., 2010). محصولات در طی این زنجیره از میان حلقه‌ها عبور می‌کنند و در هر حلقه، ارزشی بر آن‌ها افزوده می‌شود. در این بین، زنجیره ارزش ابزار مفیدی برای آنالیز فرآیندهای تولیدی و برنامه‌ریزی گسترده و استراتژیک در صنعت به حساب می‌آید.

هدف از ایجاد زنجیره‌های ارزش، بهبود عملکرد، کاهش هزینه‌های عملیاتی، آشکارکردن فرصت‌های نهفته در کسب و کار، کمک به تصمیم‌گیری و شناخت شاخص‌های کلیدی عملکرد می‌باشد (Tabatabaie et al, 2012; Kaplinsky & Morris 2000). در بسیاری از کشورهای در حال توسعه، دامپروری یک فعالیت چندمنظوره است. فراتر از نقش مستقیم در تولید مواد غذایی و درآمد، دام یک دارایی با ارزش و به مثابه ثروت است و به‌عنوان وثیقه برای وام و اعتبار و یک تور ایمنی ضروری در طول زمان بحران برای دامدار تلقی می‌شود

فرآیند به کاهش هزینه‌ها، کاهش ریسک و ایجاد امکان بهبود مستمر در ارزش آفرینی زنجیره ارزش کمک قابل توجهی می‌کند (Manavizadeh et al, 2006). به‌منظور بررسی این مهم شاخص‌های مختلفی به کار می‌رود که گاهی تاکید بر قدرت سودآوری دارایی‌های با توجه به نرخ بازده و نرخ هزینه سرمایه است (Anvari Rostami et al, 2004). اما در تحقیق حاضر به‌منظور بررسی شاخص عملکرد مالی حلقه‌های زنجیره ارزش، از شاخص کارایی و تولید ناخالص استفاده گردید. شاخص کارایی هزینه‌های تمام شده به هزینه‌های مورد انتظار در نظر گرفته شد (Mirzaei & Ahmadpour Borazjani, 2016). این شاخص از معیارهای عملکرد مالی است که از نسبت بازده به منابع مصروفه به‌دست می‌آید. بازده، محصول یک واحد اقتصادی است که منجر به درآمد می‌شود و منابع مصرفه عبارت است از نیروی کار، سرمایه و سایر منابع مادی مورد استفاده برای تولید. بنابراین، ساعاتی را که نیروی کار برای تولید یا ارائه خدمت صرف می‌کند یا هزینه به‌کارگیری نیروی کار و سرمایه می‌تواند بیانگر منابع مصروفه باشد. در تعریف دیگر، کارایی به صورت نسبت حداقل هزینه ممکن به هزینه تحقق یافته برای ارائه میزان مشخص ستاده در مقایسه با سایر واحدهای موجود در آن صنعت در نظر گرفته می‌شود (Borhani, 2001).

از دیگر شاخص عملکرد مالی، سود ناخالص (درآمد دامدار در هر حلقه) می‌باشد. درآمد منهای بهای تمام شده کالای فروش رفته را سود ناخالص می‌گویند (Norouj & Saeedi, 2005). علاوه بر عملکرد مالی و اقتصادی در این تحقیق، عملکرد اجتماعی، فنی و زیست‌محیطی زنجیره ارزش گوشت در نظر گرفته شده است که در بخش یافته‌ها به تفکیک نتایج آمده‌اند. عملکرد اجتماعی بر روابط دامدار با سازمان‌ها و ارگان‌های مختلف تاکید می‌کند، عملکرد زیست‌محیطی شامل شاخص‌های مرتبط با تاثیرگذاری و تاثیرپذیری فرآیند زنجیره بر حفظ محیط‌زیست بوده و عملکرد فنی نیز بر شاخص‌هایی که تخصص دامدار در ۵ حلقه‌ی قبل تولید، تولید، فرآوری، بازاریابی و توزیع و مصرف را در چگونگی تولید و یا تهیه خوراک دام، چگونگی پرورش دام، فرآوری محصولات دامی، تخصص مورد نظر در

(FAO 2009). زنجیره ارزش دام می‌تواند به‌عنوان طیف وسیعی از فعالیت‌های مورد نیاز برای تولید محصول (به-عنوان مثال حیوانات زنده، گوشت، شیر، تخم مرغ، چرم، فیبر، کود) به مصرف‌کنندگان نهایی از طریق مراحل مختلف تولید، پردازش و تحویل تعریف شود. تمام فعالیت‌ها و تولیدات دامی در طول زنجیره تولید، نمود اصلی و بارز جاری شدن ارزش افزوده در این فرآیند می‌باشد (Amini Shal et al, 2013)؛ به‌طوری‌که در هر مرحله فرآوری با اعمال تغییرات مد نظر به تولید ارزش و حتی محصول جدید ختم می‌شود. علاوه بر این، ارزش افزوده، یک راه مهم برای بهره‌وری کارآمد منابع دام، افزایش تقاضا و بازده بیشتر است. تقاضای بیشتر برای گوشت، تخم مرغ و شیر در کشورهای در حال توسعه ویژگی مثبتی برای بخش دامداری است که با افزایش فرصت‌های تجاری همراه خواهد بود. محصولات همراه با ارزش افزوده باعث افزایش راحتی مصرف‌کنندگان می‌شود. رشد صنعت فروش محصولات کشاورزان را به طور پایدار با قیمت‌های مناسب تضمین می‌کند و طیف گسترده‌ای از محصولات متنوع را برای مصرف‌کنندگان فراهم می‌آورد (Anjaneyulu et al. 2007). در این راستا، محققان مختلف در رابطه با مراحل زنجیره ارزش گوشت دام تحقیقات متعددی انجام داده‌اند. Ncube, (2018) زنجیره ارزش مرغ را متشکل از تعدادی از بازیگران و فرایندها ترسیم می‌کند که از تولید خوراک حیوانات و پرورش اولیه آغاز می‌شود و تا مسیرهای مختلف به بازار عرضه می‌شود. در ترسیم زنجیره تامین گوسفند در ایالات متحده آمریکا، استرالیا و نیوزیلند حلقه‌های اصلی شامل تولیدکنندگان گوسفند، پروردهندگان، خرده‌فروش/ عمده‌فروشان و مصرف‌کنندگان نهایی ترسیم شد (Ghosh, 2014). این درحالی‌است که برخی از محققان معتقد بودند که در زنجیره ارزش گوشت حلقه بازاریابی یک حلقه‌ی ناکارآمد به حساب می‌آید (Ngarava, 2016). با توجه به مرور ادبیات مدل مفهومی تحقیق که شامل حلقه‌های اصلی زنجیره ارزش گوشت گوسفند می‌باشد در قسمت پایانی این بخش آمده است.

اندازه‌گیری عملکرد در زنجیره ارزش زیرمجموعه فرایند تحلیل مدیریت زنجیره محسوب می‌شود. این

زنجیره‌ی ارزش گوشت گاو بومی در تانزانیا به‌طور کلی ناکارآمد است. به‌طوری‌که تولیدکنندگان کم‌ترین درآمد ممکن در این زمینه را دریافت می‌کنند. همچنین، همکاری بین دامپروان، پردازشگرها و معامله‌گران محدود به دست آمد که کارایی این صنعت را بسیار تحت تاثیر خود قرار داده است. (Api Igbino, 2011)

در بررسی زنجیره‌ی ارزش دام در تانزانیا به این نتیجه رسید که مراکز تولیدی گوشت از جمله کشتارگاه‌ها از شرایط نامطلوبی برخوردار بودند. مصرف‌کنندگان توان پرداخت قیمت‌های بالاتر برای محصولات با کیفیت را ندارند. همچنین کارایی، پایداری و یکپارچه‌سازی زنجیره نیز ناکافی به‌دست آمد. (Lundström, 2007)

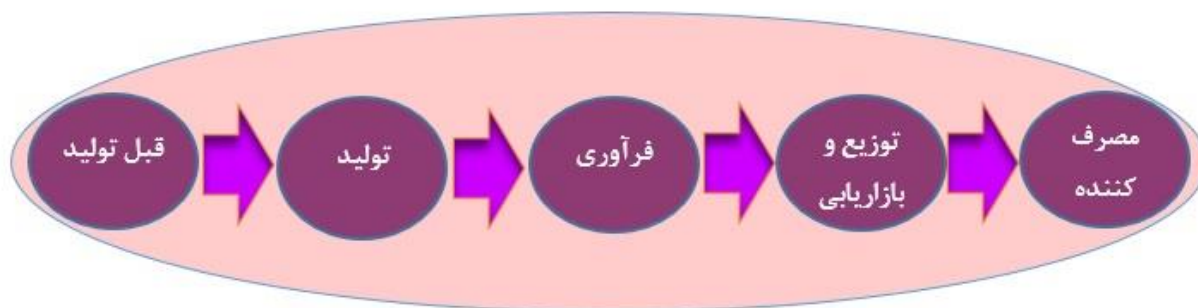
بررسی زنجیره ارزش گوشت در سوئد این زنجیره را به-عنوان یک زنجیره‌ی خریدار-محرك بیان کرد. قدرت این زنجیره به‌طور خاص در زنجیره‌ی سوپرمارکت‌ها متمرکز است. این مراکز الزامات بسیار ویژه‌ای در زمینه تولید، و فرآوری توسط شرکت‌های واردکننده دارند. از این‌رو، این حلقه تاثیر زیادی در افزایش عملکرد زنجیره‌ی ارزش گوشت در این کشور دارد. (et al., 2007)

Anjaneyulu (2007) فرآوری محصولات گوشتی شامل محصولات گوشتی کم‌چرب، محصولات گوشتی بسته‌بندی شده، محصولات گوشتی خشک و دودی، محصولات گوشتی ارگانیک، اسنک، محصولات گوشتی سنتی و تنوع در بسته‌بندی، عملکرد تولید این محصولات را افزایش می‌دهد. بررسی تحقیقات صورت گرفته نشان می‌دهد آنچه تا کنون انجام پذیرفته تاکید بر عملکرد و کارایی اقتصادی حلقه‌ها و در نهایت کارایی فنی آن‌ها و نه به‌صورت جامع بوده است. از این‌رو، در تحقیق حاضر به بررسی تمام ابعاد اجتماعی، اقتصادی، زیست محیطی و فنی عملکرد زنجیره ارزش گوشت به صورت مجزا برای هر کدام از حلقه‌های قبل تولید، تولید، فرآوری، توزیع و بازاریابی و مصرف در این زنجیره، پرداخته شد. چارچوب مفهومی مطالعه برگرفته از بررسی و مرور مطالعات پیشین در شکل ۱ قابل مشاهده است.

بازاریابی محصولات و نیز تعامل بامصرف کننده از ابعاد مختلف را پوشش می‌دهد. در این میان، محققان اندکی در رابطه با ابعاد مختلف عملکرد اقتصادی-مالی، اجتماعی، فنی و زیست‌محیطی مطالعاتی متمرکز انجام داده‌اند. از این رو تحقیق حاضر به‌منظور توسعه سایر مطالعات و با هدف بررسی جامع کل شاخص‌های اقتصادی-مالی، اجتماعی، زیست‌محیطی و فنی، به بررسی شاخص‌های عملکرد همه جانبه زنجیره ارزش گوشت گوسفند و اندازه‌گیری آن‌ها در ابعاد مذکور پرداخت.

نتایج تحقیق (Ohadi et al., 2019) نشان داد که میانگین بازه عملکرد فنی واحدهای گاوداری مورد مطالعه بین ۰/۶۴ و ۰/۷۷ بوده که از کمینه ۰/۳۶-۰/۲۷ تا بیشینه ۱۰۰-۰/۸۲ نوسان داشته است. آن‌ها معتقدند می‌توان بدون تغییر سطح تغییر سطح فناوری و با استفاده بهینه‌تر از فناوری موجود، مقدار کارایی را افزایش داد. نتایج به‌دست آمده از پژوهش Pouryousef, et al. (2017) نشان داد که ارتقاء و توسعه فعالیت‌های زنجیره ارزش، رشد ارزش اقتصادی شرکت را به‌همراه داشته و منجر به افزایش عملکرد این زنجیره در تمام محصولات از جمله محصولات دامی می‌شود. Rezvani et al. (2013) مهم‌ترین عامل بازاریابی شیر را عامل عملکرد- رفتاری شامل فاصله، حمل‌ونقل نگهداری و دسترسی فضایی بیان کردند. این عامل منجر به کاهش حواشی و واسطه‌ها شده که انگیزه‌ی کافی تولید برای تولیدکننده را فراهم می‌سازد. عوامل بیان شده در زمره‌ی شاخص‌های فنی بوده که در نهایت عملکرد کلی بازاریابی شیر را افزایش می‌دهد. (Hosseini et al., 2008)

رفتار تعیین قیمت در بازار سطوح مزرعه و خرده‌فروشی گوشت گاو و گوسفند ایران رقابتی است و عملکرد این مهم تحت تاثیر عوامل مختلف محیطی و اقتصادی است. در تحقیق حاضر قیمت‌گذاری عادلانه به‌عنوان یک شاخص مهم در حیطه عملکرد فنی حلقه زنجیره ارزش گوشت گوسفند در نظر گرفته شد. در این میان یافته‌های (Kadigi et al., 2013) نشان داد

شکل ۱. مدل مفهومی تحقیق (منبع: یافته‌های تحقیق)

زیست‌محیطی و فنی بود. در بخش دوم که فقط شامل شاخص اقتصادی می‌شد لازم بود دو معیار کمی مالی نیز مورد بررسی قرار گیرد. در این راستا، از شاخص کارایی و شاخص سود ناخالص استفاده گردید. این دو شاخص در هر مرحله با توجه به پارامترهای اقتصادی موجود (هزینه‌های نیروی کار، خوراک دام، ماشین آلات، بهداشت، بیمه، درآمد حاصل از فروش محصولات فرآوری شده، هزینه تهیه امکانات اولیه و درآمد فروش دام) استفاده گردید. همان‌طور که از رابطه ۱ مشاهده می‌شود کارایی از نسبت هزینه جاری به هزینه مورد انتظار محاسبه می‌گردد (Borhani, 2001).

$$E = (C/EC) * 100$$

$$E = \text{کارایی}$$

$$C = \text{هزینه جاری}$$

$$EC = \text{هزینه مورد انتظار}$$

سود ناخالص با توجه به رابطه ۲ از تفاوت درآمد منهای هزینه کالاهای فروخته شده محاسبه می‌گردد. (Asgari, 2017, quoted by Al-Emran, 2011).

$$GP = TI - TC$$

$$GP = \text{سود ناخالص}$$

$$TI = \text{ارزش کل تولید ناخالص}$$

$$TC = \text{کل هزینه های متغیر حلقه فرآوری}$$

لازم به ذکر است تمام درآمدها و هزینه‌ها بر اساس درآمدها و هزینه‌های دامدار در طول چرخه زنجیره ارزش گوشت گوسفند (از مرحله قبل تولید تا مصرف) در استان لرستان بوده و سایر هزینه‌ها و درآمدهای اقلشار دخیل به دلیل محدودیت تحقیقاتی لحاظ نشده است.

روش تحقیق

تحقیق حاضر از نظر پارادایم کمی بوده و در زمره تحقیقات توصیفی-تحلیلی به‌شمار می‌رود. ابزار جمع-آوری داده‌ها پرسشنامه‌ی ساختارمند بود. جامعه آماری حدود ۳۵۵۰۰ دامداران سنتی دارای دام سبک (گوسفند) در استان بودند که بر اساس جدول کرجسی-مورگان (۱) خطای ۵ درصد و ضریب اطمینان ۹۵ درصد از آن‌ها انتخاب و مورد بررسی قرار گرفتند. روش نمونه‌گیری با استفاده از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای صورت گرفت که از بین ۱۱ شهرستان استان لرستان ۵ شهرستان، پلدختر، بروجرد، خرم‌آباد، دلفان و درود انتخاب شدند. داده‌ها با استفاده از روش حسابداری-مالی و روش توصیفی با استفاده از ابزار Spss20 تجزیه و تحلیل شدند. به منظور تحلیل عملکرد هر کدام از حلقه‌های قبل تولید، تولید، فرآوری، توزیع و بازاریابی و مصرف‌کننده از ۴ شاخص اقتصادی، اجتماعی، زیست-محیطی و فنی استفاده شد. تفکیک عملکردها به صورت جدا (۲) مد اقتصادی، اجتماعی، زیست‌محیطی و فنی علاوه بر شناسایی دقیق وضعیت زنجیره ارزش در ۴ بعد مذکور به صورت تفکیک شده، تیم تحقیق را در ارابه بهتر پیشنهادها با توجه به خلاهای موجود رهنمون خواهد کرد. شاخص‌های اجتماعی، اقتصادی، زیست-محیطی و فنی خود به دو روش مورد ارزیابی قرار گرفتند. در روش اول به صورت کیفی تمام شاخص‌های اجتماعی، اقتصادی، زیست‌محیطی و فنی با استفاده از روش‌های کیفی و مرور ادبیات تدوین گردید که شامل شاخص‌های کیفی از بعد اجتماعی، اقتصادی،

نتایج و بحث

بررسی میزان عملکرد مالی حلقه قبل تولید

در این مرحله، به منظور سنجش میزان هزینه‌ی اقتصادی شاخص‌های کمی از جمله متغیرهای هزینه‌ی نیروی کار، هزینه علوفه، هزینه مرتع، هزینه خوراک دستی و هزینه ماشین‌آلات و حمل‌ونقل با استفاده از مقادیری که پاسخگویان در دو حالت شرایط کنونی و شرایط پیش‌بینی شده، قید نموده‌اند محاسبه گردید. هزینه پیش‌بینی شده در این تحقیق شامل هزینه‌های مصرف‌شده در شرایط بهینه توسط دامدار بود. در شرایط بهینه دامداران با توجه به شرایط اقتصادی خود میزان هزینه‌های مصروفی در مقایسه با شرایط حاضر را برآورد کردند. با توجه به نتایج جدول ۱ و فرمول شماره ۱، بازده اقتصادی شاخص مالی در حلقه قبل تولید ۷۰ درصد به دست آمد.

عملکرد حلقه قبل تولید در شاخص‌های کیفی اقتصادی، اجتماعی، زیست محیطی و فنی

به منظور بررسی شاخص‌های کیفی در این بخش از آزمون t مستقل استفاده گردید. مبنای مقایسه میانگین هر کدام از شاخص‌ها بود که در این بخش میانگین شاخص اقتصادی ۱۳/۰۹، اجتماعی ۳۹/۲۸ فنی ۱/۰۸ و زیست محیطی ۳۲/۵۴ به دست آمد.

بر اساس نتایج جدول ۲ تنها عملکرد زیست محیطی در حلقه قبل از تولید زنجیره ارزش گوشت گوسفند در استان لرستان در سطح ۹۵ درصد معنی‌دار به دست آمد. سطح معنی داری ۰/۰۱۶ مویید عملکرد مثبت شاخص زیست محیطی در حلقه قبل تولید بود. سایر شاخص‌های کیفی اقتصادی، فنی و اجتماعی عملکرد مثبتی در این حلقه نداشتند. کارکرد کلی حلقه قبل تولید نیز پایین‌تر از حد متوسط و منفی به دست آمد.

$$۷۰ = ۱۰۰ * (۳۵۴۲۹۱۳۱/۳ \div ۲۴۹۰۵۲۶۳/۲)$$

جدول ۱- مجموعه هزینه‌های تهیه مواد خوراکی و خدمات در حلقه قبل تولید

شرح هزینه	واحد	میانگین هزینه	میانگین هزینه ممکن (تومان)	شرایط بهینه
هزینه نیروی کار	نفر- سال	۱۰۵۰۰۰۰	۱۹۸۸۶۸۴/۱۶	
هزینه علوفه خوراک	تن- سال	۱۳۵۲۵۰۰۰	۱۸۸۸۸۱۵۷/۸۹	
مرتع	هکتار- سال	۲۲۹۶۰۵۲/۶۳	۴۵۰۶۵۷۸/۹۵	
خوراک دستی	تن- سال	۶۲۸۱۵۷۸/۹۵	۸۶۳۱۵۷۸/۹۵	
هزینه ماشین آلات	ماشین- سال	۱۷۵۲۶۳۱/۵۸	۳۲۰۳۹۴۷/۳۷	
جمع		۲۴۹۰۵۲۶۳/۲	۳۵۴۲۹۱۳۱/۳	

جدول ۲- بررسی میزان عملکرد شاخص‌های کیفی اقتصادی، فنی، اجتماعی و زیست محیطی حلقه قبل تولید

متغیرها	میانگین	T	درجه آزادی	سطح معنی داری	انحراف از میانگین	فاصله تفاوت در سطح اطمینان ۹۵ درصد
عملکرد اقتصادی	۱۳/۰۹	۰/۰۰۶	۷۵	۰/۹۹۵	۰/۰۰۲	۰/۷۲
عملکرد فنی	۱۰۴/۰۸	۰/۰۰۰	۷۵	۱	-۰/۰۰۱	۸/۷۱
عملکرد اجتماعی	۳۹/۲۸	۰/۰۰۳	۷۳	۰/۹۹۸	۰/۰۰۴	۲/۵۲
عملکرد زیست محیطی	۳۲/۵۴	۲/۴۶۷	۷۵	۰/۰۱۶	۱/۹۹۹	۳/۶۱
عملکرد کلی حلقه	۱۷۹/۳۲	۲/۱۲۷	۷۳	۰/۰۳۷	۱۱/۷۴	۲۲/۷۵

عملکرد مالی حلقه تولید

با توجه به یافته‌های جدول ۳ به منظور سنجش میزان عملکرد مالی حلقه تولید متغیرهای هزینه‌ی خوراک، هزینه حمل و نقل، دستمزد کارگر، هزینه

بهداشت و هزینه بیمه با استفاده از مقادیری که پاسخگویان در دو حالت شرایط کنونی و شرایط پیش‌بینی شده، قید نموده‌اند محاسبه گردید. هزینه پیش‌بینی شده در این تحقیق شامل هزینه‌های

۳۴/۲۵ به دست آمدند. عملکرد کلی حلقه پایین تر از حد متوسط و منفی بود.

$$۴۷ = ۱۰۰ * (۵۶۴۰۱۶۳۶/۳۶) \div (۲۶۸۵۵۳۲۴/۶۸)$$

جدول ۳- مجموعه هزینه های تهیه مواد خوراکی و خدمات

در حلقه تولید		واحد	شرح هزینه
میانگین هزینه	میانگین هزینه ممکن (تومان)		میانگین هزینه تحقق یافته در شرایط بهینه
۴۱۴۸۰۵۱۹/۴۸	۱۷۱۸۸۳۱۱/۶۹	تن- سال	هزینه خوراک
۱۶۷۷۹۲۲/۰۸	۱۳۷۷۹۲۲/۰۸	ماشین- سال	هزینه حمل و نقل
۱۱۰۴۱۵۵/۸۴	۷۲۱۵۵۸/۴۴۱۹	نفر- سال	دستمزد کارگر
۳۲۱۴۳۶۳/۶۴	۲۱۶۸۱۸۱/۸۲	تومان- سال	هزینه بهداشت
۸۹۲۴۶۷۵/۳۲	۵۳۹۹۳۵۰/۶۵	تومان- سال	هزینه بیمه
۵۶۴۰۱۶۳۶/۳۶	۲۶۸۵۵۳۲۴/۶۸		جمع

مصرف شده در شرایط بهینه توسط دامدار بود. در شرایط بهینه دامداران با توجه به شرایط اقتصادی خود میزان هزینه های مصرفی در مقایسه با شرایط حاضر را برآورد کردند. با توجه به نتایج جدول ۳ و فرمول شماره ۱، بازده اقتصادی شاخص مالی در حلقه تولید ۴۷ درصد به دست آمد.

عملکرد حلقه تولید در شاخص های کیفی اقتصادی، اجتماعی، زیست محیطی و فنی

بر اساس نتایج جدول ۴، شاخص کیفی اقتصادی با حد بالای ۱۶/۱۲ و حد پایین ۶/۷۱ و مقدار آماره تی استیودنت ۴/۸۳۶ در سطح ۹۹ درصد معنی دار و مثبت (بالتر از میانگین ۴۲/۲۶) به دست آمد. همچنین، شاخص عملکرد زیست محیطی با حد پایین ۱۱/۲۵ و حد بالای ۸/۵۷- با میزان آماره تی استیودنت ۰/۰۰۳ مثبت (بالتر از میانگین ۵۳/۶۷) و معنی دار به دست آمد. هرکدام از شاخص های عملکرد فنی و اجتماعی در این حلقه منفی و به ترتیب پایین تر از میانگین ۵۷/۷۸ و

جدول ۴- عملکرد کیفی شاخص های اقتصادی، اجتماعی، زیست محیطی و فنی حلقه تولید

متغیرها	میانگین	T	درجه آزادی	سطح معنی داری	انحراف از میانگین	فاصله تفاوت در سطح اطمینان ۹۵ درصد
عملکرد اقتصادی	۴۲/۲۶	۴/۸۳۶	۷۲	۰/۰۰	۱۱/۴۱۱	حد پایین ۶/۷۱ حد بالا ۱۶/۱۲
عملکرد فنی	۵۷/۷۸	-۰/۰۰۱	۷۵	۰/۹۹۹	-۰/۰۰۲	حد پایین -۵/۵۱ حد بالا ۵/۵۰
عملکرد اجتماعی	۳۴/۲۵	۰/۰۰۳	۷۴	۰/۹۹۷	۰/۰۰۳	حد پایین -۱/۹۴ حد بالا ۱/۹۵
عملکرد زیست محیطی	۵۳/۶۷	-۸/۰۰۲	۷۵	۰/۰۰	-۱۱/۴۱	حد پایین -۱۱/۲۵ حد بالا -۸/۵۷
عملکرد کلی حلقه	۷۰۸	۰/۰۰	۷۰	۱	۰/۰۰۰۷۵	حد پایین -۱۰/۲۳ حد بالا ۱۰/۲۳

عملکرد مالی حلقه فرآوری

شاخص مالی که در این قسمت به منظور بررسی میزان عملکرد مالی حلقه فرآوری استفاده گردید، شاخص سود ناخالص (فرمول ۲) بود. بر حسب این فرمول میزان سود ناخالص از تفریق درآمد حاصل از فروش محصولات جانبی گوسفند از هزینه تهیه امکانات اولیه و هزینه حمل و نقل در حلقه فرآوری به دست آمد. همانطور که یافته های جدول ۵ نشان می دهد سود ناخالص در این قسمت ۵۵۰۳۴۲۱/۰۵ تومان (۵/۵ میلیون تومان) در سال برای هر دامدار به دست آمد.

$$۵۵۰۳۴۲۱/۰۵ = ۴۳۷۵۰۰ + ۴۳۵۳۹۴/۷۴ - ۶۳۷۶۳۱۵/۷۹$$

جدول ۵- مجموعه هزینه های تهیه مواد خوراکی و خدمات در

حلقه فرآوری

شرح درآمد/هزینه	واحد	میانگین درآمد ممکن
درآمد حاصل از فروش محصولات جانبی گوسفند	تومان- سال	۶۳۷۶۳۱۵/۷۹
هزینه تهیه امکانات اولیه	تومان- سال	۴۳۷۵۰۰
هزینه حمل و نقل	تومان- سال	۴۳۵۳۹۴/۷۴

عملکرد حلقه فرآوری در شاخص های کیفی اقتصادی،

اجتماعی، زیست محیطی و فنی

داده های جدول ۶ نشان می دهد عملکرد فنی با میزان آزمون تی ۲/۰۴۹ و حد پایین ۰/۰۸ و حد بالای

۵/۴۷ بیشتر از میانگین ۴۳/۵۷ و مثبت و معنی دار به- دست آمد. عملکرد اقتصادی در این حلقه پایین تر از میانگین ۳۱/۳۶ و منفی به دست آمد. با این حال، عملکرد کلی این حلقه مثبت بود.

۵/۹۸، بالاتر از میانگین ۳۶/۰۱ مثبت و معنی دار، مقدار آزمون تی عملکرد اجتماعی با میزان ۳/۲۳۰ و حد پایین ۱/۵۳ و حد بالای ۶/۴۷ بیشتر از میانگین ۳۴/۵۶ و مثبت معنی دار به دست آمدند. عملکرد زیست محیطی با میزان آماره تی ۲/۴۰۸، حد پایین ۰/۵۲ و حد بالای

جدول ۶- عملکرد کیفی شاخص های اقتصادی، اجتماعی، زیست محیطی و فنی حلقه فرآوری

متغیرها	میانگین	T	درجه آزادی	سطح معنی داری	انحراف از میانگین	فاصله تفاوت در سطح اطمینان ۹۵ درصد
					حد پایین	حد بالا
عملکرد اقتصادی	۳۱/۳۶	-۰/۰۰۴	۷۵	۰/۹۹۷	-۲/۳۵	۲/۳۴
عملکرد فنی	۳۶/۰۱	۲/۰۴۹	۷۲	۰/۰۴۴	۰/۰۸	۵/۹۸
عملکرد اجتماعی	۳۴/۵۶	۳/۲۳۰	۷۵	۰/۰۰۲	۱/۵۳	۶/۴۷
عملکرد زیست محیطی	۴۳/۵۷	۲/۴۰۸	۷۵	۰/۰۱۹	۰/۵۲	۵/۴۷
عملکرد کلی حلقه	۱۴۵/۵	۲/۰۴۱	۷۲	۰/۰۴۵	۰/۲۲۲	۱۸/۸۲

اقتصادی، اجتماعی و فنی بخش بازاریابی منفی بودند. عملکرد کلی این بخش نیز پایین تر از حد متوسط و منفی به دست آمد.

جدول ۷- مجموعه هزینه ها و درآمدهای حلقه توزیع و بازاریابی

شرح هزینه/درآمد	واحد	میانگین هزینه واقعی
هزینه حمل و نقل	تومان- سال	۵۳۶۱۸۴۲/۱۳
هزینه خدمات	تومان- سال	۴۶۷۳۶۸۴/۲۱
هزینه نیروی کار	تومان- سال	۲۵۹۸۶۸/۵۰
درآمد حاصل از به دلال	تومان- سال	۳۴۲۱۵۷۸۹/۴۷
درآمد حاصل از فروش	تومان- سال	۳۳۶۰۵۲۶۳/۱۶
مستقیم به مصرف کننده		
درآمد حاصل از فروش به کشتارگاه	تومان- سال	۵۲۴۴۷۳۶۸/۴۲

عملکرد مالی حلقه توزیع و بازاریابی

با استفاده از شاخص سود ناخالص، عملکرد مالی در حلقه توزیع و بازاریابی محاسبه گردید. سود ناخالص در مرحله توزیع و بازاریابی بر اساس تفریق میزان درآمد حاصل از فروش گوسفند به دلال، مصرف کننده و کشتارگاه از هزینه های حمل و نقل، خدمات و نیروی کار در این مرحله به دست آمد. بر اساس یافته های جدول ۷ میزان سود ناخالص در بخش توزیع و بازاریابی ۱۰۹۹۷۳۰۲۶ تومان (۱۰۹/۹ میلیون تومان) در سال برای هر دامدار به دست آمد.

عملکرد حلقه توزیع و بازاریابی در شاخص های کیفی اقتصادی، اجتماعی، زیست محیطی و فنی

بر اساس نتایج جدول ۸ تنها عملکرد زیست محیطی با حد پایین ۸/۲۶ و حد بالای ۱۰/۹۵ بالاتر از میانگین ۲۹/۶۱ مثبت و معنی دار به دست آمد. سایر عملکردهای

جدول ۸- عملکرد کیفی شاخص های اقتصادی، اجتماعی، زیست محیطی و فنی حلقه توزیع و بازاریابی

متغیرها	میانگین	T	درجه آزادی	سطح معنی داری	انحراف از میانگین	فاصله تفاوت در سطح اطمینان ۹۵ درصد
					حد پایین	حد بالا
عملکرد اقتصادی	۲۰/۶۳	۰/۰۰۳	۷۵	۰/۹۹۸	۰/۰۰۲	۱/۲۰
عملکرد فنی	۶۸/۰۸	-۰/۰۰۱	۷۵	۰/۹۹۹	-۰/۰۰۱	۲/۶۷
عملکرد اجتماعی	۴۹/۷۹	۰/۰۰	۷۵	۱	-۰/۰۰۱	۲/۳۱
عملکرد زیست محیطی	۲۹/۶۱	۱۴/۱۹۴	۷۵	۰/۰۰	۹/۶۰۵	۱۰/۹۵
عملکرد کلی حلقه	۱۶۸/۱۱	۰/۰۰	۷۵	۱	۰/۰۰۰۲	۶/۲

معنی دار بوده است. سایر شاخص‌های کیفی اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی در حلقه‌ی مصرف‌کننده به- ترتیب کم‌تر از میانگین ۳۳/۵۸، ۶۵/۳۸ و ۲۴/۱۲ به- دست آمده و عملکرد مثبتی نداشته‌اند.

جدول ۹- مجموعه درآمدهای تهیه مواد خوراکی و خدمات در حلقه فرآوری

شرح درآمد	واحد	میانگین هزینه واقعی واحد
درآمد حاصل از خرید دلان	تومان-سال	۱۸۳۹۴۷۳۶/۸۴
درآمد حاصل از خرید خانوار هم‌محلی	تومان-سال	۱۴۵۱۳۱۵۷/۸۹
درآمد حاصل از خرید خانوار هم‌شهری	تومان-سال	۳۲۸۴۲۱۰۵/۶۳
درآمد حاصل از خرید کشتارگاه‌ها	تومان-سال	۳۲۸۴۲۱۰۵/۲۶
درآمد حاصل از خرید کارخانه‌های فرآوری کننده گوشت	تومان-سال	۱۲۴۲۱۰۵۲/۷۵
کل درآمد		۹۳۳۴۲۱۰۵/۴

بررسی شاخص مالی عملکرد اقتصادی حلقه مصرف‌کننده

از آنجایی که حلقه مصرف‌کننده هزینه‌ای برای دامدار نداشته است؛ لذا، سود ناخالص برابر با درآمد حاصل از این حلقه محاسبه گردید. درآمد حاصل از حلقه مصرف‌کننده شامل درآمد حاصل از خرید دلان، خرید خانوار هم‌محلی، خانوار هم‌شهری، خرید کشتارگاه و خرید کارخانه‌های فرآوری کننده گوشت بود. با توجه به یافته‌های جدول ۹ سود ناخالص حلقه فرآوری برای دامدار برابر با ۹۳۳۴۲۱۰۵/۴ تومان (۹۳/۳۴) میلیون تومان) در سال برای هر دامدار به‌دست آمد.

عملکرد حلقه مصرف‌کننده در شاخص‌های کیفی اقتصادی، اجتماعی، زیست‌محیطی و فنی

نتایج جدول ۱۰ نشان می‌دهد در حلقه‌ی مصرف‌کننده زنجیره ارزش گوشت گوسفند در استان لرستان تنها عملکرد شاخص‌های زیست‌محیطی بالاتر از میانگین ۲۴/۱۲ در سطح ۹۹ درصد با حد پایین ۰/۴۰ و حد بالای ۲/۶۰ و میزان آماره‌ی تی ۲/۷۰۶ مثبت و

جدول ۱۰- عملکرد کیفی شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی، زیست‌محیطی و فنی حلقه مصرف‌کننده

متغیرها	میانگین	T	درجه آزادی	سطح معنی داری	انحراف از میانگین	فاصله تفاوت در سطح اطمینان ۹۵ درصد
عملکرد اقتصادی	۳۳/۵۸	-۰/۰۰۲	۷۵	۰/۹۹۹	-۰/۰۰۱	حد بالا ۱/۱۹
عملکرد فنی	۲۱/۱۴	-۰/۰۰۱	۷۵	۱/۰۰	۰/۰۰	حد بالا ۰/۹۱
عملکرد اجتماعی	۶۵/۳۸	-۰/۰۰۲	۷۵	۰/۹۹۹	-۰/۰۰۱	حد بالا ۱/۱۹
عملکرد زیست محیطی	۲۴/۱۲	۲/۷۰۶	۷۵	۰/۰۰۸	۱/۴۹۸	حد بالا ۲/۶۰
عملکرد کلی حلقه	۱۴۴/۲۲	۰/۰۰	۷۵	۱	۰/۶۰۰	حد بالا ۵/۶۰

شاخص حلقه	اقتصادی	اجتماعی	زیست‌محیطی	فنی	عملکرد کلی
قبل تولید	-	-	+	-	+
تولید	+	-	+	-	-
فرآوری	-	+	+	+	+
توزیع و بازاریابی	-	-	+	-	-
مصرف	-	-	+	-	-

در ادامه، جدول وضعیت عملکرد هر کدام از حلقه‌ها در شاخص‌های اجتماعی، اقتصادی، زیست‌محیطی و فنی در یک ماتریس به‌صورت مجموع آمده است. این جدول امکان مقایسه مثبت و منفی بودن عملکردها را به خوبی نشان می‌دهد. همانطور که در جدول ۱۱ نشان داده شده است تنها عملکرد حلقه قبل تولید و فرآوری مثبت بوده و عملکرد سایر حلقه‌ها منفی است. جدول ۱۱ عملکرد حلقه‌های زنجیره ارزش گوشت گوسفند در استان لرستان

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

نتایج تحقیق حاکی از این است که عملکرد در حلقه‌های مختلف قبل تولید، تولید، فراوری، بازاریابی و توزیع و حتی در ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی، زیست‌محیطی و فنی تفاوت زیادی با هم دارند. عملکرد در حلقه قبل تولید بالاتر از حد متوسط و مثبت و بازده اقتصادی این بخش حدود ۷۰ درصد به‌دست آمد. بدین معنا که حدود ۷۰ درصد هزینه‌هایی که برای حلقه قبل تولید متصور می‌شد تحقق یافته و ۳۰ درصد مضاف بر هزینه‌های پیش‌بینی‌شده هزینه شده است که به نوبه خود کارایی و عملکرد اقتصادی این بخش را تحت تاثیر قرار داده است. این هزینه‌ها مسلماً بر اساس شرایط غیرقابل پیش‌بینی، شرایط اقتصادی و تحریم و افزایش قیمت خوراک دام، مشکل در تهیه منابع خوراکی، کاهش نقدینگی دامدار به دلیل بالا رفتن سایر هزینه‌های خدماتی تامین نهاده بوده که منجر به افزایش هزینه‌های تمام شده در این بخش و در نهایت، کاهش کارایی این حلقه شده است. عملکرد زیست‌محیطی قبل تولید مثبت و عملکرد اقتصادی، فنی و اجتماعی قبل تولید پایین‌تر از حد متوسط و منفی به دست آمدند. دامدار هزینه نیروی کار، هزینه تامین خوراک و حمل و نقل، توانایی افزایش درآمد از طریق استفاده از مواد خوراکی متنوع و توانایی کاهش هزینه‌ها از طریق استفاده از مواد خوراکی متنوع را نداشته و در نتیجه، عملکرد اقتصادی در بخش قبل تولید کاهش پیدا کرده است. همچنین، دامدار دانش کافی و نیز آموزش سایر ارگان‌ها در افزایش بازده مواد خوراکی را نداشته، توانایی تولید خوراک متناسب با نیازهای غذایی متنوع دام را نداشته و از مشاوره مناسب جهت تامین مواد خوراکی برای تغذیه مناسب برخوردار نبوده که در نهایت، منجر به عملکرد پایین در بخش فنی قبل تولید شده است. عدم توانایی پاسخگویی ارگان‌های مرتبط به سفارشات پذیرفته شده، وضعیت ضعیف ارتباط دامدار با سازمان‌های متولی باعث عملکرد پایین اجتماعی در مرحله قبل تولید بوده است. در نهایت، می‌توان گفت وزن سنگین شاخص زیست-محیطی حلقه قبل تولید منجر به مثبت شدن عملکرد کل این حلقه شده و با اثر قابل توجه خود تاثیر عملکرد

سایر شاخص‌های اقتصادی، فنی و اجتماعی را در این حلقه کم رنگ کرده است.

در مرحله تولید، کارایی اقتصادی ۴۷ درصد به-دست آمد که کم‌تر از متوسط بوده و عدد بسیار پایینی می‌باشد. دامدار معتقد است که هزینه‌ها در این مرحله بسیار بیشتر از مقدار هزینه‌های قابل پیش‌بینی در این بخش است. شرایط اقتصادی و اجتماعی همانطور که در بخش قبل تولید اثر می‌گذارد بر این بخش نیز موثر بوده و هزینه‌ها را دوچندان کرده است. نتایج این بخش با یافته‌های (Kadigi et al. (2013 مطابقت دارد. وی اذعان دارد بنا به شرایط محیطی عملکرد اقتصادی زنجیره ارزش گوشت در تانزانیا بسیار پایین است. با این حال، عملکرد شاخص‌های کیفی اقتصادی و عملکرد زیست-محیطی در بخش تولید مثبت و بیشتر از حد متوسط بوده است. عملکرد فنی بخش تولید پایین‌تر از حد متوسط به‌دست آمد. در این میان، دامدار از نتایج تحقیقات علمی در بخش افزایش بازده تولیدات دامی بهره کافی را نبرده، از آموزش‌های مورد نیاز بهره نبرده، از بازرسی مداوم کارشناسان علوم دام بی بهره بوده، امکان ارتقای تولید با توجه به شرایط اقلیمی و زیست-محیطی مساعد را نداشته و از خدمات مستمر دامپزشکی بی‌بهره بوده است. در صورتی که (Ohadi (2019 استفاده از فناوری‌های مرتبط را عامل مهمی در افزایش عملکرد فنی زنجیره‌های ارزش قید کرده‌اند، لازم است این مهم در راستای افزایش کارایی فنی زنجیره ارزش گوشت قرمز در استان لرستان نیز اعمال گردد. عملکرد اجتماعی دامدار در بخش تولید نیز منفی و کم‌تر از حد متوسط به‌دست آمد. دامدار در بخش تولید امکان استفاده کافی از منابع مالی و تسهیلات مالی را نداشته، از دسترسی به مواد اولیه رضایت نداشته و ارتباط مناسبی با سازمان‌های درگیر در تولید را نداشته است. همچنین قدرت چانه‌زنی لازم به منظور اخذ تسهیلات را ندارد که این عوامل منجر به کاهش عملکرد اجتماعی حلقه تولید شده است. در کل بخش تولید از عملکرد مناسب برخوردار نبود.

با این حال، عملکرد کلی بخش فراوری مثبت به-دست آمد. تنها شاخصی که در بخش فراوری عملکرد منفی داشت بخش اقتصادی این حلقه بود. سایر

نیازمند بانگری مجدد در بازیابی تعریف و برقراری ارتباطات در حلقه‌های مختلف است. عملکرد اقتصادی نیز در تمام حلقه‌ها منفی به دست آمد. لازم به توضیح است که شاخص کیفی آن در بخش تولید مثبت و شاخص مالی در بخش قبل تولید مثبت به دست آمد که ماحصل آن نتیجه‌ی منفی در تمام حلقه‌ها را داشت. با این حال بررسی موضوعی زنجیره ارزش گوشت گوسفند به تفکیک شاخص‌های اجتماعی، اقتصادی، زیست‌محیطی و فنی و با روش‌های کیفی و حسابداری مالی از نوآوری موضوعی و روش تحقیقی پژوهش حاضر به حساب می‌آید. محدودیت‌های تحقیق شامل گسترده و پراکنده بودن شاخص‌های تدوین شده‌ی اقتصادی، اجتماعی، زیست‌محیطی و فنی در قالب پرسشنامه‌ی طولانی، دسترسی دشوار به دامداران سنتی و پراکنده در سطح استان، محدودیت مصاحبه حضوری به دلیل محدودیت‌های رفت و آمدی در شرایط بحرانی کرونا و عدم تمایل اکثر دامدارها به پاسخگویی به سوالات تحقیق بود. با توجه به نتایج به دست آمده پیشنهادهای زیر مطرح می‌گردد:

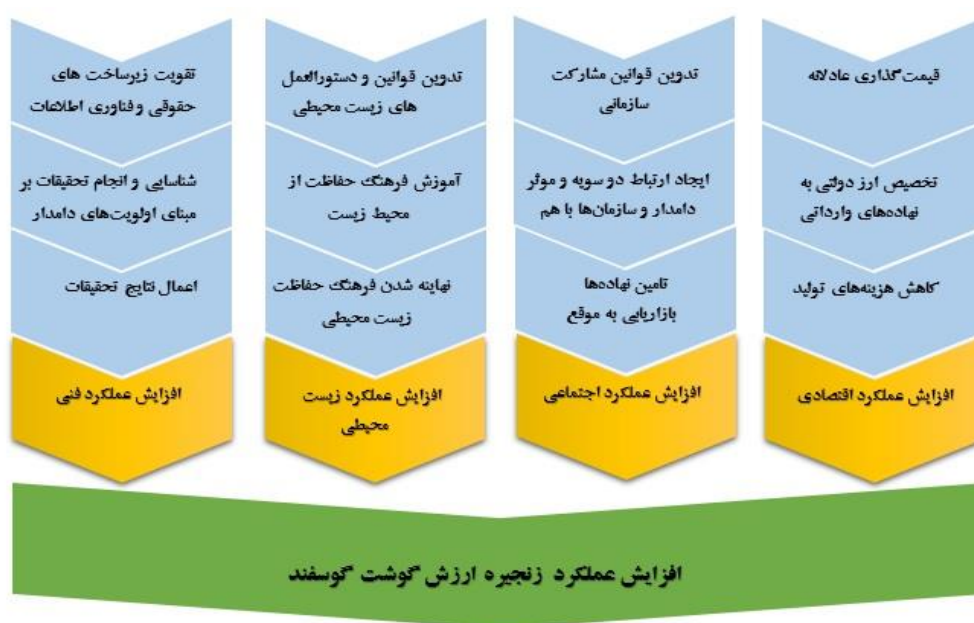
- حمایت دولت از تهیه خوراک دام با استفاده از ضایعات کشاورزی به عنوان تغذیه دام تحت مدیریت گسترده
- به‌کارگیری نتایج تحقیقات سازمان تحقیقات کشاورزی و منابع طبیعی استان لرستان توسط سازمان‌های آموزشی و فنی از جمله هماهنگی ترویج و آموزش کشاورزی
- ایجاد سازمان و یا صنف بازرسی اعم از کارشناسان تغذیه و دامپزشکی به منظور نظارت بر کارکرد بخش‌های مختلف زنجیره ارزش گوشت گوسفند
- تشکیل گروه‌های رسمی و کوچک زنان روستایی و در قالب تعاونی‌های خرد زنان روستایی به منظور توسعه و بازیابی محصولات فرآوری شده
- تقویت زیرساخت‌های فناوری اطلاعات در راستای تحقق بخشیدن به آموزش‌های مجازی
- تدوین و بکارگیری زیرساخت‌های حقوقی با دست‌اندرکاری سازمان تعاونی روستایی و عشایری در راستای ایجاد تعهدنامه‌های اجرایی

شاخص‌های فنی، اجتماعی و زیست‌محیطی بخش فرآوری مثبت بودند. فرآوری محصولات متنوع دامی درآمد مورد انتظار برای دامدار در این بخش را رقم نمی‌زند. درآمد کم این بخش نقش چندانی در رفع مایحتاج زندگی دامدار نداشته که توسط مشتری به موقع پرداخت نمی‌شود و این امر به معضلات مالی بخش فرآوری دامن زده است. (2007) Anjaneyulu نیز معتقد است با تنوع بخشیدن به فرآورده‌های گوشتی کارایی این بخش افزایش پیدا می‌کند. Pouryousef et al (2017) توسعه فعالیت‌های جانبی از جمله فرآوری را عامل مهمی در افزایش عملکرد زنجیره ارزش کالاها قید کرده‌اند که موید نتیجه‌ی تحقیق حاضر می‌باشد.

در ادامه‌ی نتایج، عملکرد کلی بخش بازاریابی منفی به دست آمد. هزینه‌ی بالای حمل و نقل، عدم تضمین خرید به موقع دام با قیمت مناسب و خرید گوسفند با قیمت پایین‌تر توسط دلالان منجر به کاهش عملکرد اقتصادی حلقه بازاریابی می‌باشد. عملکرد فنی این بخش به دلیل وضعیت نامناسب زیرساخت‌های حمل و نقل و جاده، وضعیت نامناسب بازرسی بر سلامت توزیع محصولات، افت لاشه پس از کشتار و توزیع در مکان و زمان نامناسب کاهش یافته است. نتایج حلقه مصرف نیز نشان داد عملکرد نهایی این بخش پایین‌تر از حد متوسط و منفی می‌باشد. (2011) Api Igbinnosa نیز توان مالی مصرف‌کنندگان در تانزانیا به منظور خرید گوشت را پایین بیان کرد که تاییدکننده‌ی نتایج تحقیق حاضر می‌باشد. از نظر دامدار قیمت گوشت گوسفند به‌طور عادلانه تنظیم نشده، پرداخت به موقع توسط مشتری صورت نمی‌گیرد و همچنین، به دلیل تاثیرپذیری وضعیت مالی مصرف‌کننده از نظام اقتصادی کنونی و کاهش توان مالی وی در خرید گوشت گوسفند، عملکرد اقتصادی بخش مصرف‌کننده منفی به دست آمد. در نهایت، آنچه که در تحقیق حاضر بدان رسیدیم این بود که عملکرد فنی تمام حلقه‌ها به جز بخش فرآوری منفی است و این بدان معناست که دامداران در حوزه‌های مختلف نیازمند آموزش‌های تخصصی و جدی هستند. عملکرد اجتماعی که مرتبط با نوع همکاری و ارتباط دامداران با سازمان‌ها و افراد مختلف بود در تمام حلقه‌ها به جز بخش فرآوری ضعیف و پایین به دست آمد که

از طرفی بررسی آینده‌پژوهی و ارایه سناریوی مناسب توسعه زنجیره ارزش محصول مورد نظر در قالب مدل مکتوب امکان افزایش بازدهی کشاورزی در طی سال‌های آتی چندین برابر خواهد نمود. لذا، توصیه می‌شود با استناد به روش آینده‌پژوهی سناریوی مناسب توسعه زنجیره ارزش محصولات کشاورزی متفاوت بررسی و ارایه شود. خلاصه پیشنهادهای مذکور در شکل ۱ ترسیم شده است.

ارایه ارزش‌های دولتی به واردات نهاده‌های دامی به منظور کنترل قیمت و ثبات درآمد دامدار - به دانشجویانی که علاقمند به بررسی حوزه‌ی اقتصاد و زنجیره ارزش هستند توصیه می‌شود با بررسی محصولات با مزیت نسبی هر محصول در شهرستان مورد نظر و با الگو گرفتن از روش تحقیق حاضر به منظور شناسایی حلقه‌های معیوب، راهکارهای مناسب افزایش عملکرد زنجیره ارزش محصولات کشاورزی شهرستان خود را بررسی نمایند.

شکل ۲. مدل افزایش عملکرد زنجیره ارزش گوشت گوسفند در استان لرستان (منبع: یافته‌های تحقیق)

REFERENCES

1. Amini Shal, S.H., Yazdani, A.R., Chizari, A.H., Alaei Borujeni, P. & Rafiei, H. (2013). Investigate the effect of management factors on production and profitability of industrial dairy cattle breeding farms: the case study of southern Tehran province. *Iranian Journal of Agricultural Economics and Development*, 44(1), 67-76. (In Farsi).
2. Anjaneyulu, A.S.R., Thomas, R. & Kondaiah, N. (2007). Technologies for value Added Buffalo Meat Products-A Review. *American Journal of Food Technology*, 2(3). 104-114.
3. Alemayehu, K. (2011). Value chain assessment of beef cattle production and marketing in Ethiopia: Challenges and opportunities of linking smallholder farmers to the markets. *Livestock Research for Rural Development*, 23(12):1-7.
4. Ansari Ranani, Gh. & Ghasemi Namaghi, M. (2010). Evaluating knowledge management effect on differentiation competitive strategy creation via organization value chain. *Transformation Management Journal*, 1(2), 1-20. (In Farsi).
5. Anvari Rostami, A.A. Tehrani, R & Seraji, H, (2004), Investigating the Relationship between Economic Value Added, Profit Before Interest and Cash Flow of Operating Activities with the Stock Market Value of Companies Listed on the Tehran Stock Exchange, *Accounting Reviews And Auditing*, 37, 3-21. (In Farsi).

6. Api Igbinnosa, M. (2011). Opportunity for Value Chain Development by Improving Beef Processing Practices in Rural Tanzania. Master's Thesis. Supervisor: Johan Meindert. Larenstein University of Applied Sciences. Part of Wageningen University. The Netherlands.
7. Borhani, H, (2001), performance measurement in iranian commercial banks and its relationship to organizational and financial dimensions. *Journal of Banking and Economics*, 2, 52-58. (In Farsi).
8. Chamcham, J., Mirakzadeh, A.A., & Rostami Ghobadi, F. (2021). [Explaining the Effective Factors and Challenges in the Development of the Value Chain of Sheep Meat in Lorestan Province . *Journal of Rural Research*, 12(2), 404-417. (In Farsi).
9. Crush, J. & Frayne, B. (2011). Supermarket expansion and the informal food economy in Southern African cities: implications for urban food security. *Journal of Southern African Studies*, 37(4), 781-807.
10. Glufke R., G. Sucha H., M., Mendes B., F. & Maiolino M., C. F. (2020). Livestock value chain in transition: Cultivated (cell-based) meat and the need for breakthrough capabilities. *Technology in Society*, 62, 1-49.
11. FAO. (2009). State of Food and Agriculture (SOFA). *Livestock in the balance*. FAO, Rome, Italy.
12. Hosseini, S. S. Abbasifar, A. & Shahbazi, H. (2008). Market Power Model in Iranian Red Meat Marketing Chain. *Agricultural Economics and Development*, 6(62), 150-120. (In Farsi).
13. Kadigi, Reuben M. J., Kadigi, Ibrahim L., Laswai, Germana H. Kashaigili & Japhet J. (2013). Value chain of indigenous cattle and beef products in Mwanza region, Tanzania: Market access, linkages and opportunities for upgrading. *Academia Journal of Agricultural Research*, 1(8), 145-155.
14. Kaplinsky, R., & Morris, M.A.(2000). *Handbook for value chain Research. Prepared for the IDRC by the School of Development Studies*. University of KwaZulu- Natal.
15. Lundström, M. (2007). The winner of the expanding meat industry- A study of the power structures within the production chain of beef meat produced in Brazil and consumed in Sweden. *Bachelor's Thesis*. Sodertorn University College, School of Life Sciences. Development and International Cooperation. Supervisor: Paulina Rytönen.
16. Manavizadeh, N, Rabban I, M, Rezaei, K & Zami, J, (2006), Measuring supply chain performance in four key business classes in Iran. *The Second National Conference on Logistics and Supply Chain*, November 1985. Tehran, Iran. (In Farsi).
17. Mirzaei, K & Ahmadpour Borazjani, M, (2016), Effects of irrigation water quotation on cropping pattern and farmers' gross margin in Amol region , *Iran Water Resources Research*, 12(3), 166-179. (In Farsi).
18. Molaei, M & Sani, F, (2017), Evaluating the Impact of Environmental Pollutants on Technical Efficiencies of Dairy Farms Using Stochastic Frontier Analysis, *Iranian Agricultural Economics and Development Research (Iranian Agricultural Sciences)*, 48(1), 35-42. (In Farsi).
19. Ngarava, S. (2016). Effectiveness of commodity pricing along the pork value chain in zimbabwe: a case of Mashonaland central province. MSc. Dissertation, Supervisor: Professor A. Mushunje. University of Fort Hare, Department of Agricultural Economic and extension, Faculty of Science and agriculture, South Africa.
20. Norouj, I. & Saeedi, A. (2005), Review the excellence of the net profit relative to net profits to assess the company's performance. *Accounting and Auditing Review*, 39, 97-121. (In Farsi).
21. Ncube, Ph. (2018). The southern African poultry value chain: Corporate strategies, investments and agro-industrial policies, *Development Southern Africa*, 35(3), 369-387.
22. Ohadi, N. Ahani, E. & Moradi, E. (2019). Determination of Technical Efficiency in Dairy Farms of Sirjan Using Fuzzy Data Envelopment Analysis Approach. *Agricultural Economics Research*, 12(3), 237-252.
23. Pouryousef, A., Saghafi, M. & Hemmat Far, M. (2017). Examining Ways to Develop Cooperative Value Chain (Case study: Cooperatives in City of Birjand). *Commercial Surveys*, 14 (80), 69 - 83. (In Farsi).
24. Ranaei, V. Pilevar, Z. Esfandiari, Ch, Mousavi Khaneghah, A. Dhakal, R, Einar Vargas-Bello-Pérez, E. & Hosseini, H. (2021). Meat Value Chain Losses in Iran. *Food Science of Animal Resources*. 41(1), 16-33.
25. Rezvani M, Sadeghloo T, Farajisabokbar H, & Eftekhri A. (2013). The Analysis and Explanation of the Influential Factors Regarding Milk Marketing Network in Rural Areas Case Study: Khodabandeh Villages, Zanjan Province. *Jornal Space Economics and Rural Development*, 2 (3), 1-28. (In Farsi).
26. Shahbazi, H & Hosseini S.S, (2009), An Economic Model of Red Meat Marketing Marginal Behavior in Iran, *Iranian Agricultural Economics and Development Research (Iranian Agricultural Sciences)*, 40(1), 65-74. (In Farsi).
27. Tabatabaie, F., Pezeshki Rad, Gh. R. & Chizari, M. (2012). Adoption of Risk Management by Industrial Dairy Farmers in Tehran Province: The Influencing Determining Factors. *Iranian Journal of Agricultural Economics and Development*, 43(1), 135-142. (In Farsi).